

EL BENEFICIO DE L'EDAT AL REGNE DE VALÈNCIA¹

Juan Alfredo Obarrio Moreno
Universitat de València

Resum

El present treball aborda l'estudi i les conseqüències jurídiques del trànsit de l'edat pupilar a la majoria d'edat en l'antic Regne de València. En concret, en relació amb el menor s'aborden qüestions com la necessària presència del tutor o curador per al menor, la seva incapacitat jurídica o les prohibicions a les quals es trobaven sotmesos. Pel que fa a la majoria d'edat, ens centrem fonamentalment en el denominat *benefici de l'edat* i en la seva aplicació a l'àmbit contractual.

Paraules clau: dret medieval, minoria d'edat, *venia aetatis*, tutela, Regne de València.

EL BENEFICIO DE LA EDAD EN EL REINO DE VALENCIA

Resumen

El presente trabajo aborda el estudio y las consecuencias jurídicas del tránsito de la edad pupilar a la mayoría de edad en el antiguo Reino de Valencia. En concreto, con relación al menor se abordan cuestiones como la necesaria presencia del tutor o curador para el menor, su incapacidad jurídica o las prohibiciones a las que se hallaban sometidos. Por lo que hace referencia a la mayoría de edad, nos centramos fundamentalmente en el denominado *beneficio de la edad* y en su aplicación en el ámbito contractual.

Palabras clave: derecho medieval, minoría de edad, *venia aetatis*, tutela, Reino de Valencia.

1. El present estudi s'enquadra dins del projecte d'investigació «La jurisdicció voluntària: un mandat legislatiu pendent de compliment. Cuestiones generales», del Ministeri d'Educació i Ciència (ref.: DER 2008-0640-c02-01), dirigit i coordinat pel doctor Antonio Fernández de Buján.

THE PRIVILEGE OF AGE IN THE KINGDOM OF VALENCIA

Abstract

This paper discusses the transition from minority to the age of majority and its legal consequences in the medieval Kingdom of Valencia. With respect to minors, it deals with such aspects as the necessary figure of the tutor or curator, the minor's legal incapacity and the prohibitions to which minors were subject. In relation to the age of majority, the focus here is mainly on the so called privilege of age or *Venia aetatis* and its application to contracts.

Keywords: medieval law, minority, *Venia aetatis*, guardianship, Kingdom of Valencia.

LA REMISE D'ÂGE DANS LE ROYAUME DE VALENCE

Résumé

Le présent travail aborde l'étude et les effets juridiques du passage de l'âge pupillaire à la majorité dans l'ancien Royaume de Valence. Concrètement, concernant la minorité, nous nous penchons sur la nécessaire présence du tuteur ou curateur auprès du mineur, sur l'incapacité juridique de celui-ci et sur les interdictions auxquelles il se trouvait soumis. Pour ce qui est de la majorité, nous nous focalisons essentiellement sur la remise d'âge, ou *Venia aetatis*, et son application dans la sphère contractuelle.

Mots-clés : droit médiéval, minorité, *Venia aetatis*, tutelle, Royaume de Valence.

Com exposa Bellodi Ansaloni, abans del segle II aC només tenia la plena capacitat d'obrar el ciutadà romà baró *sui iuris* i púber, atès que la dona, si era *sui iuris* i púber, estava sotmesa a la tutela perpètua, i els menors, a l'empara de la *lex Plaetoria* o *Laetoria*, tenien una *actio* privada per a rescindir tot acte que haguessin realitzat amb un major solament al·legant que havien resultat perjudicats a causa de la seva inexperiència —*circumscriptio*—, la qual cosa els facultava per a exigir al pretor la *restitutio in integrum ob aetatem*, això és, tornar a tenir la mateixa condició jurídica en què es trobaven abans de la conclusió del negoci jurídic, cosa que equivalia a la seva rescissió.²

Aquest règim jurídic determinava que si un ciutadà púber realitzava un contracte amb un menor de vint-i-cinc anys sense que l'assistís un curador, el seu

2. H. ANKUM, *Le minor captus et le minor circumscriptus en Droit Romain classique: Liber Amicorum*, Bordeus, 1992, p. 36, n. 1; A. BELLODI ANSALONI, «La "venia aetatis": emersione storica e sviluppo», *Labeo*, vol. 46, núm. 1 (2000), p. 40-71.

compliment únicament era obligatori per al ciutadà púber, ja que el menor podia demanar la seva rescissió amb l'*actio legis Plaetoriae*, o bé podia exigir la *restitutio in integrum*, o, si aquesta no era possible, podia oposar una *exceptio*, cosa que va comportar, en última instància, que es restringissin els negocis jurídics amb menors, pel recel de veure's perjudicats per aquesta normativa.

Per a pal·liar aquesta situació, l'emperador Aurelià concedí als menors púbers *sui iuris* —majors de vint-i-cinc anys, si eren barons, i majors de divuit anys, si eren dones— que poguessin sol·licitar a l'emperador la concessió de la *venia aetatis*,³ és a dir, la possibilitat de realitzar actes o negocis jurídics —excloent-ne les donacions i les alienacions d'immobles o d'objectes preciosos— sense que estiguessin facultats per a requerir, *a posteriori*, la *restitutio in integrum*, cosa que atorgava major garantia i seguretat jurídica a les seves relacions patrimonials.

El reconeixement que la doctrina del *mos italicus* tardà va fer del marc evolutiu de la tradició jurídica romana el trobem en l'estudi que realitzaren de la rúbrica «De venia aetatis a Principe impetranda», on les fonts del *Corpus iuris civilis*, si bé no adquireixen el caràcter d'una *relectio*, sí que assoleixen el valor de substrat jurídic comú de les diverses legislacions,⁴ de manera que són considerades el punt de partida per a crear un *systema iuris* en què els *iura propria* solament podien ser interpretats amb l'auxili del *ius commune*, dret assumit i aplicat en l'àmbit judicial.⁵

Aquest caràcter erudit que confereixen el coneixement i l'estudi de l'autoritat dels textos legals romans i de la denominada *communis opinio*, s'entronca amb l'anàlisi que de la institució de la *venia aetatis* es realitza en l'àmbit de la legislació foral. Vegem la regulació que tant els *Fori antiqui Valentiae* com la doctrina realitzen d'aquesta institució.

3. A partir de Constantí —C. Th., 2, 17, 1; C., 2, 44, 2—, l'edat per a quedar alliberats de la tutela es reduí als vint anys en el cas dels barons, mentre que la de les dones va restar intacta en els divuit.

4. F. de ARVIZU, «Ilusiones y realidades de la historia del derecho europeo», *Glossae. Revista de Historia del Derecho Europeo*, núm. 7 (1995), p. 166.

5. A. PÉREZ MARTÍN i J. M. SCHOLZ, *Legislación y jurisprudencia en la España del Antiguo Régimen*, València, 1978; J. A. OBARRIO MORENO, *Estudios de tradición romanística: El proceso en el derecho foral valenciano*, València, 2002.

1. REQUISITS⁶

1.1. CONCESSIÓ

En primer terme, Bas i Galceran recorda que era freqüent —*in nostra praxi*—⁷ la sol·licitud al príncep del benefici de la minoria d'edat per part dels menors de vint anys que desitjaven quedar alliberats de la curatela per tal de poder administrar lliurement els seus béns,⁸ atès que aquests, segons el dret,⁹ com que no tenien suficient judici, «inhábiles sunt ad contrahendum», si demostraven un perjudici en el negoci jurídic realitzat, el contracte quedava anul·lat:¹⁰

Fur «Si tutor vel curator intervenit»

Ne nimia subtilitas minoribus dampnum infligat, volumus quod omnia que cum minoribus XX annis contracta vel gesta fuerint, presentibus tutoribus vel absentibus vel consentientibus, si in hiis se lesos seu dampnificatos probaverint, absque ullo in integrum restitutionis [sic] beneficio in irritum revocentur.¹¹

6. Cfr. C. Th., 2, 17, 1 pr.

7. Furs, 5, 6, 16 i 21.

8. D., 1, 4, 1; C., 14, 12, 3. ACCURSIUS, *Digestum Vetus seu Pandectarum Iuris Civilis. Tomus Primus. Florentinarum varietatibus, diligentius quam antea in margine appositis, post sane Accursii Commentarios*, Venetiis, 1598, gl. ad D., 1, 4, 1, vs. imperio; ACCURSIUS, *Digestum Vetus*, gl. ad D., 1, 4, 1, «Quod principi placuit. Ut esset ius generale et commune. nam si placeret ei concedere, non ex lex». Aquest criteri va ser aviat rebut tant per la teologia medieval—S. THOMAE, *Summa*, I, II, 97, 3 ad 3: «[...] Si enim sit libera multitudo, quae possit sibi legem fecere, plus est consensus totius multitudinis ad aliquid observandum quod consuetudo manifestat, quam auctoritas principis, qui non habet potestatem condendi legem, nisi inquamtum gerit personam multitudinis»— com pels comentaristes: B. de SAXO-FERRATO, *Commentaria in secundam atque tertiam Codices Partem*, rúb. «Quae sit longa consuetudo», *lex* 2, núm. 1: «[...] in principem translata est potestas condendi legem expressam, et scriptam, non autem consuetudinariam, que in eum non potuit transferri, cum pcedat ex tacito consensu»; D. de COVARRUBIAS I LEYVA, *Opera Omnia: Practicarum Quaestionum, lib.* 1, cap. 1, núm. 2: «Temporalis potestatis civilique iurisdictio, tota et suprema, penes ipsam rempublicam est, idcirco is erit princeps temporalis, omnibusque superior reipublicae regimen habiturus, qui ab eadem republica fuerit electus et constitutus, quod ex rei natura iure ipso gentium et natura constat, nisi humanus ipse convictus pactione aliud induxerit».

9. C., 2, 21, 3.

10. F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio* 182, núm. 8: «Minor si fuit laesus, potest restitutionem in integrum implorare adversus contractum»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, pars 2, observatio* 108, núm. 15: «Minor in praxi nostra nihil per suam personam facit, sed tutor, curator, aut pater, perinde ac si semper esset infans»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 1: «Solet frequenter in nostra praxi a Principe impetrari aetatis venia, ad hoc ut viginti annorum minores a potestate liberentur curatorum, et legitime suscipere possint bonorum suorum administrationem. Juris dispositionibus perspectis, minores propter defectum integri iudicii, inhábiles sunt ad contrahendum, saltim sine spe beneficii restitutionis in integrum».

11. Furs 2, 14, 2.

Reconeguda la necessitat que tenien els menors de demanar el benefici de la dispensa de l'edat, la doctrina es plantejà qui estava facultat per a concedir-la. Com a resposta a aquest interrogant, la bibliografia jurídica estableix les regles d'aplicabilitat següents:

a) «*Venia aetatis solus Princeps concedit*»

Segons la *communis opinio doctorum*, la potestat per a concedir aquesta *venia aetatis* en l'àmbit del *ius commune* la tenia únicament el monarca,¹² qui, com que estava per sobre del dret, tenia la facultat de dispensar o derogar les normes i els estatuts promulgats per la comunitat¹³ i així facilitar que un menor pogués contreure obligacions contractuals o administrar els seus béns encara que l'ordenament foral pogués establir un criteri contrari.¹⁴ En concret, tant la bibliografia jurídica castellana¹⁵ com la de la Corona d'Aragó ens recorden que aquesta dispensa del dret, expressa o tàcita,¹⁶ l'atorgava el príncep quan concorria una causa justificativa:¹⁷ que el menor pogués demostrar que tenia un judici

12. A. BARBOSA, *Collectanea*, lib. 2, tít. 45, Lex 1, núm. 6: «Venia a solo Principe impetranda est»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, Barcinonae, 1644, cap. 10, núm. 6: «hoc ius soli Principi, non aliis competere»; F. J. de LEÓN, *Decisiones*, decisio 144, núm. 13: «veniam aetatis concedere quia solus princeps mixti imperii»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes*, observatio 17, núm. 21: «Veniam aetatis solus Princeps concedere potest, quia est de primo gradu mixti imperii»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 18: «Aetatis veniam concedere est de regaliis principis, et ad nullum alium spectat quam ad Principem».

13. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 3: «Princeps, qui supra jus positivum est, et dispensare potest constitutiones, quae juris civilis sunt, et ipsi juri civili derogare». Cfr. J. CÀNCER, *Variarum*, pars 1, cap. 7, núm. 15: «aliud impetratio veniae aetatis, ubi princeps declarat illum minorem esse habilem ad iudicia, et omnes contractus gerendos».

14. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 4: «Poterit derogare juris civilis, et municipalis constitutiones, quibus cautum habetur minores aetate, libere contrahere non posse, neque bona sua administrare».

15. D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus*, pars 2, lib. 1, cap. 19, núm. 23: «Etenim dispensante Principe in aetate minores facit majores».

16. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 5: «Unde, per viam dispensationis poterit Princeps aetate minoribus indulgere quod libere contrahant, et bona sua administrent habiles faciendo illos ex inhabilibus ad hos celebrandos contractus. Et hoc poterit Princeps tacite facere, nam si contrahat cum minore, aut alio qui sine solemnitatibus statutariis nequit contrahere, non potest de invaliditate contractus opponi, nam eo ipso quod Princeps contrahit cum illo, censetur illum habitare ad celebrationem illius contractus».

17. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 6: «Neque hujusmodi dispensationes ex causae defectu corrueunt, nam et si in omni dispensatione requiratur causa ut legitime facta dicatur».

recte i sufficient, perquè «si habent iudicium rectum, cessat jam prohibitionis legalis ratio».¹⁸

Admès amb caràcter de generalitat que aquesta potestat estava reservada al rei, en l'àmbit de l'antic Regne de València la doctrina foral advertia una clara contradicció entre el tenor literal de les fonts legals i la praxi jurídica. Vegem ambdós àmbits.

Des del punt de vista legal, els *Fori antiqui Valentiae* són explícits en negar que el monarca tingués la facultat o la potestat d'atorgar la «venia aetatis, et si concessionem fecerit; nullius roboris sit»,¹⁹ perquè el rei no podia atemptar contra els estatuts forals,²⁰ que eren el dret comú del Regne:²¹

18. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 7: «In minoribus iudicium rectum habentibus, non solum causa reperitur, ut eis aetatis venia per viam dispensationis detur, sed cessat legis ratio prohibentis illis liberam contrahendi facultatem, nam cum, ut diximus, causa prohibitionis legalis sit iudicii, et rationis defectus, si habent iudicium rectum, cessat jam prohibitionis legalis ratio, et per consequens, et ipsa prohibitio cessare debet, ex ratione illa trita, quod legis ratione cessante, debet, et ipsa legis dispositio cessare».

19. F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio 144*, núm. 3: «Prima fronte videtur non posse, quia iuxta forum 8 de restitutione minorum si minor a domino Rege veniam aetatis impetraverit rescriptum est nullum»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 24: «Sed adversus ista quae docemur, videlicet posse principem in nostro regno minoribus viginti annorum veniam aetatis concedere, acriter obstat forus si alcu, quo iure cavetur D. Regem non posse in nostro Regno minoribus viginti annorum veniam aetatis concedere, et si concessionem fecerit; nullius roboris sit».

20. Furs, 1, 14, 2-4: «Rescripta contra ius elicitia ab omnibus iudicibus precipimus refutari, nisi forte aliquid est quod non ledat alium et prosit petenti, vel crimen supplicantibus indulgeat»; *Aureum Opus Regalium Privilegiorum civitatis et Regni Valentiae*, València, 1515, Privilegi 146: «[...] quod si rescripta, vel certae impetratae, et obtenta contra ius vel forum per aliquos fuerint, quod nostri iudices illa non recipiant, nec eis obediunt tamen nos plerunque [...]». L. MATHEU I SANZ, *Tractatus de regimine, lib. 1*, cap. 3, tít. 3, núm. 24-25 i 48: «Rescripta Principum contra immunitatem Civium Valentinorum nulla proponuntur»; L. MATHEU I SANZ, *Tractatus de regimine, lib. 1*, cap. 3, tít. 3, núm. 90: «Rescripta pro Rege allegata, non fuerunt impetrata contra foros, imo conveniunt foris»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, lib. 1, decisio 113*, núm. 3: «[...] fuit nulla iuxta dictas Regias epistolas, quae vim legis habent [...] hoc tamen intelligitur dummodo non sit contra ius, vel utilitatem publicam, [...]»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, lib. 2, decisio 144*, núm. 3-4: «Et ita dictum privilegium, sive rescriptum cum quo fuerat concessa venia aetatis tanquam nullum non debebat exequi, quia contra ius foro [...]»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1, praeludium*, núm. 108: «Et parem vim debent habere epistolae expeditae, a Prorregibus in nostro Regno [...] Sed per rescripta ista Regia, aut Prorregum, privilegia, et fori Regni, derogari non debent, nec vulnerari, sicut neque per pragmaticas».

21. F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio 144*, núm. 6: «Rescriptum contra ius non debet exequi, nec iudices tenentur dictis mandatis Regis obtemperare»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 25: «Rex veniam aetatis concedere in Regno, quia etsi juris civilis constitutionibus perspectis, posset princeps veniam aetatis concedere, cum in supradicto foro constituatur, principem non posse concedere hanc aetatis veniam in Regno, stari debet foro, cum in Regno foris standum sit, quia jus commune sunt, et non debet extante foro, iuxta jus commune iudicari, sed iuxta forum, ut late probavimus in praeludio».

Fur «De minorum restitutione»

Si aliquis minor XX annis veniam etatis [sic] pecierit, scilicet quod pro maiore XX annis habeatur per rescriptum vel per concessionem domini regis, volumus quod illud rescriptum vel illa concessio non habeat valorem, immo semper pro minore recipiatur donec XX annos habuerit.²²

Per contra, com la mateixa doctrina foral reconeixia, «in praxis inviolabiliter observata concedendi minoribus in Regno aetatis veniam per Principem».²³

Així, davant d'aquesta regla general, la doctrina valenciana sostingué, fent-se ressò de la tradició romanística medieval,²⁴ que el monarca, en virtut de la seva *plenitudine potestatis*, podia suprimir o revocar el dret civil «quando stat in puris terminis legis et non transivit in contractum»:²⁵ «Princeps, qui supra jus positivum est, et dispensare potest constitutiones, quae juris civilis sunt, et ipsi juri civili derogare».²⁶

Amb relació a aquest supòsit, Bas i Galceran diu que, si bé en la rúbrica «De minorum restitutione» se sosté que el rescripte del monarca no tenia valor quan «Principem in nostro Regno minoribus viginti annorum veniam aetatis concedere»,²⁷ calia entendre la validesa del *rescriptum contra ius* en virtut de les argumentacions següents.

22. Furs, 2, 13, 8.

23. P. BELLUGA, *Speculum*, rúb. 23, v. Dicamus, núm. 1-6: «Merum autem imperium est duplex. Unum est supremum et absolutum in principe: et istud duplex est. Unum in signum universalis domini eminentiae, et superioritatis, et istud non est acquisibile, etiam data potestate alienandi in principe, aliquo etiam contractu, consuetudine, vel praescriptione, ut supra diximus. Aliud est etiam supremum, quod in absoluta potestate consistit principis, et istud bene communicatur ex privilegio vel antiqua consuetudine, ut supra diximus. Et restituere in integrum per gratiam contra sententias criminales [...] Item concedere veniam aetatis»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 26: «His tamen minime sugerentibus non est recedendum a praxis inviolabiliter observata concedendi minoribus in Regno aetatis veniam per Principem. Contrarium tamen tenendum est».

24. A. de ROSATE, *Commentarij in Primam Digesti Veteris Partem*, rúb. «De iustitia et iure», *lex 8*, núm. 59: «Rescriptum impetratum contra lex non valet, nisi in eo dicatur non obstante tali lege». Vegeu J. VALLEJO, *Ruda equidad, ley consumada: Concepción de la potestad normativa, 1250-1350*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1992, p. 334 i seg.

25. F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio 144*, núm. 21: «Princeps ius positivum de plenitudine potestatis tollere potest, hoc enim inest ex natura ipsius legis, et potestatis supraemae Princeps ut possit illam revocare quando stat in puris terminis legis et non transivit in contractum».

26. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, cap. 54, núm. 3.

27. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, cap. 54, núm. 24-25: «Ergo nequit Rex veniam aetatis condere in Regno, quia etsi juris civilis constitutionibus perspectis, posset Princeps veniam aetatis concedere, cum in supradicto foro constituatur, Principem non posse condere hanc aetatis veniam in Regno, stari debet foro, cum in Regno foris standum sit, quia jus commune sunt, et non debet extante foro, juxta jus commune iudicari, sed juxta forum».

En primer lloc, el precepte esmentat mai no obtingué la naturalesa de fur paccionat, «et hac de causa poterit contra illum a Domino Rege concedi aetatis venia».

En segon terme, s'afirma que, encara que hagués estat un fur paccionat, podria ser revocat perquè el seu ús no havia estat admès per la comunitat, «nam non sufficit quod lex constituatur, et publicetur, et fiat, sed usu debet recipi ad hoc et forus iste nunquam usu receptus fuit».

Així mateix, la doctrina sostenia que si hagués tingut vigència legal durant algun temps, un costum immemorial contrari l'hagués abolit,²⁸ perquè aquest prevaldria sobre tota norma escrita en els supòsits de concurrència normativa.²⁹

Seguint aquesta línia argumental, els juristes valencians reconegueren que, com que la concessió de la *venia aetatis* era una regalia de *primo grado mixti imperio*, el monarca no podia abdicar aquesta potestat en perjudici dels seus successors.³⁰

28. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 4: «quia illa Fori dispositio, vel nunquam fuit usu recepta, vel contraria immemoriali consuetudine fuit derogata, quod fieri posse, quamvis fuerint leges juratae, et contractus vim habentes»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, cap. 54, núm. 26-28: «Primo, quia forus iste est Domini regis Jacobi I, neque aeditus est in Curiis Generalibus; neque lex pactionata est, promulgata interveniente pecunia, et hac de causa poterit contra illum a Domino Rege concedi aetatis venia, per ea quae tradidi in praeludio. Secundo, quia etiam si forus praedictus esset lex pactionata, et jurata, potuit non admitti, et usu non recipi, nam non sufficit quod lex constituatur, et publicetur, et fiat, sed de usu debet recipi ad hoc, ut obliget, ut late probavimus, in praeludio. Et forus iste nunquam usu receptus fuit. Tertio, quia si aliquo in tempore forus iste usu admissus extitisset, potuit immemoriali consuetudine contraria aboleri».

29. J. B. TROBAT, *Tractatus de effectibus immemorialis, et consuetudinis, omnibus in scholis, et foro versantibus necessarius*, Valentiae, 1690, *quaestio* 14, art. 6, núm. 6: «quod immemorialis praevallet adversus foros, et per eam derogantur, non obstantibus dictis Privilegiis, et fororum dispositionibus»; L. MATHEU I SANZ, *Tractatus de regimine, lib.* 1, cap. 4, tít. 4, núm. 36: «Immemorialis consuetudo tollit dispositionem fori, aut legis»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1, praeludium*, núm. 39: «[...] sed non intelligas omnis consuetudinis allegationem, a foris in probatam esse, nam in primis praedicti fori, non loquuntur de immemoriali consuetudine»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1, praeludium*, núm. 43: «In Regno nostro propter fororum resistentiam, hujusmodi consuetudines ordinariae, non poterunt forales dispositiones abrogare, nisi fuerit immemoriales»; núm. 137: «Si consuetudo immemorialis fuerit, videtur non posse revocari a Principe, ex eo quod majoris efficaciae, quoad observantiam considerari debet immemorialis consuetudo, quam fori, nam ut vidisti, extante consuetudine immemoriali, contra foros, praevallet illa, et si Princeps nequit in Regno statuere contra foros, absque Curia generali, et populi consensu, ut jam probavimus, neque poterit derogare immemoriali consuetudini, quia si haec potior est foro, si potestas Regia non est potens ad stabilendum contra foros, minus potentes, neque erit potens ad stabilendum contra consuetudinem immemorialem magis potentem».

30. F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio* 144, núm. 12: «Princeps non potest regalia concedere in praeiudicium successorum regalia est, veniam aetatis concedere quia solus Princeps potest mixti imperii»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio* 144, núm. 14: «Aetatis veniam concedere est de primo grado mixti imperii quod soli principi competit»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, cap. 54, núm. 28 i 29: «Facit etiam quod jus concedendi aetatis veniam minoribus, est de regalibus Principi

Finalment, aquesta potestat fou sancionada en les Corts del 1626:³¹ «quo jure expresse a Domino Rege reservatum invenitur jus concedendi aetatis veniam».³²

b) «*Domini vasallorum*»

Menor controvèrsia doctrinal hi hagué per a afirmar que, *certius est*, el senyor no podia atorgar aquesta dispensa als seus vassalls, cosa que implicava, en paraules de Baldo de Ubaldis, que ni els barons, ni els comtes, ni els ducs, ni cap altre superior, no podien concedir-la.³³

c) «*Proreges*»

En relació amb els virreis, s'admeté que tant al Regne de València com al de Nàpols, així com a les Índies, tenien la potestat per a concedir la *venia aetatis*. No obstant aquesta realitat jurídica, la doctrina del *mos italicus* reconeixia que ho podien fer, en la «praxis, nunquam audimus quod Proreges concedant hanc aetatis veniam», si havien obtingut una concessió especial i privilegiada del rei, amb la qual cosa posaven fi a tot possible dubte.³⁴

reservatis, et de primo gradu mixti imperii [...] Et istius modi regaliae non possunt a Principe concedi, diminui, aut abdicari in praejudicium successorum, imo poterunt successores in Regno, non obstantibus concessionibus, uti regaliis istis primi generis [...]».

31. Corts de l'any 1626, Fur 127.

32. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 4: «Et nunc jam expresse reservata est Principi nostro haec facultas». Vegeu el Fur 127, *Curiarum anni* 1626; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, cap. 54, núm. 30.

33. B. de UBALDIS, *In I, II et II Codicis Libros Commentaria*, «De his, qui veniam aetatis impetraverum», Venetiis, 1615, *Lex* 1, «Eos, qui veniam», núm. 1: «Auctoritate Principis nemo debet decipi»; A. GÓMEZ, *Ad Leges Tauri, Legem* 40, núm. 10: «Duodecimo, quia solus Rex vel Princeps potest veniam aetatis minoribus concedere [...] Et adde, quod licet Rex vel Princeps, concedat alicui Duci, Comiti, Magnati, vel cuilibet domino temporali simpliciter et generice privilegia regalia, non videtur concedere ista quae concernunt supremam potestatem et dignitatem Regis vel Principis»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 19: «quod Duces, et Principes licet feudatarii sint, possint concedere hanc aetatis veniam, tamen verius, et certus est, quod Domini Vassallorum, ut Barones, Comites, Duces, Principes, et alii superiorem recognoscentes non possunt hanc aetatis veniam concedere».

34. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 20-21: «Neque Proreges nostri Regni habent potestatem ad concedendam hanc aetatis veniam, nam licet de Proregibus Sicolorum, et Regni Neapolitani tradatur posse hanc aetatis veniam concedere. Et de Proregibus Indiarum testatur Solorzano. Tamen in nostro Regno, nunquam audivimus, quod Proreges autem Regni

d) «*Magistratus*»

En relació amb els magistrats, els juristes tardomedievals, prenent com a referent els criteris i les regles del dret romà,³⁵ sostingueren que aquells no podien atorgar tal dispensa, perquè no tenien la potestat del monarca.³⁶

En virtut d'aquesta línia argumental, els *doctores legum* mantenien que «no devia torbar» que en la Novel·la 28 de l'emperador Lleó s'atorgués aquesta potestat als cònsols i als magistrats en general, perquè s'entenia que aquesta constitució, com que contradeia el tenor del dret estatutari, únicament es podia considerar un referent doctrinal, però no legal.³⁷

1.2. EDAT

Admès que únicament el príncep tenia potestat per a atorgar la dispensa o el benefici de l'edat quan hi havia una causa que ho justificava, la doctrina advertia de la necessitat de la concurrència d'un segon requisit: l'edat.³⁸

Neapolitani, et sicolorum poterunt aetatis veniam concedere, quia specialiter hoc ipsis demandatur a Rege in suis privilegiis, [...] Et ipse Solorzano ait esse necessarium, ut in Proregum Indiarum titulis exprimat a D. Rege, jus istud concedendi veniam, ut cesset omne dubium».

35. D., 4, 4, 3, pr.

36. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 22: «Caeteri autem magistratus indubitatum est, non habere jus concedendi aetatis veniam, quia estis [...] videatur habuisse facultatem concedendi veniam Consules, et Praesides, cum ambitiosa dicantur Consulium, et Praesidium decreta, quibus concesserunt aetatis veniam, tamen certius est, quod neque consules neque Praesides, aut alii magistratus habuerunt potestatem concedendi veniam, sed fuisse solum reservatum Imperatori».

37. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 21: «Ulterius, quamvis relatio examinis, ubi adolescentes a curia principis absentes sunt, majoribus magistratibus committenda sit, ut diximus; concessio tamen veniae, quidquid Leo Imperator constituerit, soli nostro Regi, ejusque S.S.R.C. reservata est, et merito, cum sit de primo gradu mixti imperi»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 23: «Neque te turbet, novella 28 Imperatoris Leonis, ubi magistratibus cujuscumque loci videtur data facultas concedendi aetatis veniam. Nam constitutiones imperatoris Leonis, tantum sunt validae, et debent observari, quando de rebus sunt, de quibus nihil antea constitutum erat, nam si contrarientur legibus, et constitutionibus, non debent observari, neque debent auctoritatem legis, sed solum auctoritatem doctrinalem. Et cum ante Leonis constitutionem, jam fuisset stabilitum, quod jus concedendi veniam, ad Principem private spectaret, et de regalibus esset, haec juris dispositio intacta, et illaesa remansit, non obstante Leonis dispositione».

38. B. de UBALDIS, *In I. II. et III Codicis Libros Commentaria, Lex 2 Omnes*, núm. 2: «Impetrans beneficium si non est legitimae aetatis, impetratio est ipso iure nulla».

En relació amb aquest requisit, la bibliografia jurídica valenciana³⁹ va exposar amb claredat que, en el dret romà⁴⁰ i en l'àmbit del *ius commune*,⁴¹ per a la seva concessió s'exigia que els barons tinguessin vint anys i les dones divuit. Aquesta diferència de dos anys a favor de les dones es devia, o bé, com s'afirmava en el Codi teodosià,⁴² al fet que les *foeminae* assolien la pubertat abans, o bé al fet que les seves vides eren més breus que les dels homes.⁴³

En l'àmbit dels *iura propria*, l'edat per a demanar el benefici, o la seva dispensa, variava en els distints regnes peninsulars. Així, si al Principat de Catalunya s'exigia l'edat de catorze anys per als barons i la de dotze anys per a les dones,⁴⁴ al

39. F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio* 144, núm. 1: «Veniam aetatis concedere solet imperator, vel Rex in suo Regno adolescentibus masculis, qui habent viginti annos, foeminis vero quando habent decem»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 5: «Haesitati igitur contingit in S.R.A.C. pluries quam aetatem habere deberet is, qui veniam impetrare potest Jure enim communi Constantinus statuit [...] ita demum mares illam impetrare audere, si viginti anni metas impleverint; et foeminas, si decimumoctavum annum egressae fuerint»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 8: «De jure communi non concedebatur haec aetatis venia minoribus masculis nisi habent vigesimum annum completu; foeminas vero nisi habuerint decimum octavum annum etiam completum».

40. C., 2, 25, 2 pr. i 1; C. Th., 2, 17, 1, 1.

41. AZÓ, *Summa Super Codicem*, «De his qui veniam aetatis impetraverint»: «Impetram autem causam masculus maior XX annis. Foemina autem maior XVIII»; B. de UBALDIS, *In I. II. et III Codicis Libros Commentaria, Lex* 2, núm. 1: «Masculus probata aetate 20 annorum, foemina vero 18. veniam consequuntur aetatis: per quam tamen immobilia alienare non poterunt»; A. BARBOSA, *Collectanea, lib.* 2, tít. 44, *Lex Omnes*, núm. 1: «Masculus probata aetate viginti annorum, foemina vero 18, consequuntur veniam, immobilia tamen alienare non possunt».

42. C. Th., 2, 17: «Foeminas quoque quarum aetas biennio viros non sera pubertate praecedit». D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus, pars* 2, *lib.* 1, cap. 19, núm. 27: «Ideo autem in foeminis minor aetas octodecim annorum desideratur; quoniam in eis pubertas praematura est, et aetatis perfectio saltem biennio».

43. B. de UBALDIS, *In I. II. et III Codicis Libros Commentaria, Lex* 2 *Omnes*, núm. 2: «Quaerit glossae quae est ratio, a quare minus temporis requiritur in foemina, quam in masculo? Dicit Glossa quod mala herba citius crescit, quam bona, vel est ratio, sicut mulier citius moritur, citius perficitur, sicut videmus in plantis»; A. BARBOSA, *Collectanea, lib.* 2, tít. 45, *Lex Omnes*, núm. 8: «Notatur ad hoc, quod foeminae citius dicuntur senes quam masculi, quia sagaciores, nam mala herba cito crescit. Alii dicunt quod foeminae cum sint minoris vitae, quam masculi, citius perficiuntur, et ita contigit in quolibet animali, quia quanto res est brevioris vitae, tanto citius perficitur»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 9: «Foeminae obtinere possunt, ut vidisti, decimo octavo aetatis anno veniam aetatis, et per biennium antequam masculi, quia per spacium biennii citius pubescunt, quam masculi. Sed quare citius pubescant foeminae, quam masculi, et scire incipiant velotius, potest dubitari [...] Sed honestius potest dici ideo esse, quia cum foeminae sint brevioris vitae, quam masculi, citius perficiuntur, et ita evenit in quolibet animali, quia quanto res est brevioris vitae, tanto citius perficitur».

44. I., 1, 22; C., I. 130; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10 *in fine*.

Regne de València, seguint la Novel·la de l'emperador Lleó,⁴⁵ la *venia aetatis* no es concedia si no s'havia assolit l'edat de quinze anys —«sive masculis, sive foeminis»—,⁴⁶ perquè es considerava que a aquesta edat s'iniciava la pubertat⁴⁷ i, amb aquesta, els prejudicis i les cauteles que es tenien amb els impúbbers començaven a ser superats.⁴⁸

1.3. ESTAT CIVIL

En relació amb la necessitat que els menors estiguessin casats per a poder demanar la *venia aetatis*, la doctrina foral no establí una regla precisa. Així, mentre que Crespi de Valldaura sostingué la necessitat d'aquest requisit,⁴⁹ Bas i Galceran, en vista de la interpretació de l'expressió *omnes adolescentes* continguda en la rúbrica del *Codex* «De his qui veniam aetatis», entengué que en aquesta no s'excloïa els no casats, per la qual cosa, al seu entendre, en contreure matrimoni s'havia d'interpretar «com un consell, no com un precepte».⁵⁰

45. Nov. 28.

46. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 6: «Primum, in regno nostro Valentiae nunquam concedendam esse veniam ei, qui decimumquintum annum non compleverit, sive vir fuerit, sive foemina, et nupta fuerit, vel uxorem adolescens duxerit quae solent praecipuae causae esse, ultra motum honestatem, et mentis solertiam, quibus praediti esse debent, ut eo beneficio digni sint»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 10: «In nostra autem Regno sequimur novellam Imperatoris Leonis in qua non spectatur aetas ad concedendam aetatis veniam, sed prudentia inspicitur, et cum ante pubertatem nequeat in impubere prudentia considerari, admissum habemus quod adolescentibus, sive masculis, sive foeminis, non cededatur aetatis venia ante decimumquintum annum completum, taliter quod si obtinenti aetatis veniam aliqui dies deficerent ad complendum decimumquintum annum, solet Princeps, et illius Supremum Aragonum Consilium suspendere effectus concessionis veniae, usque ad complementum temporis praediti».

47. L. I., 4, 3, 1; Furs, 5, 6, 37; Furs, 6, 4, 43; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 7: «Ratio est, quia iuxta nostri regni Foros pubertas usque ad decimumquintum annum protenditur»; L. MATHEU I SANZ, *Tractatus de regimine, lib.* 3, cap. 9, tít. 1, núm. 303: «Sed foro Valentiae, quoad tutelam pupillus dicitur indistincte usque ad decimum quintum annum completum»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 11: «Non est enim dubitandum, prout jam alibi tradidi, quod in Regno non adimpletur pubertas, tam in masculino, quam in foemina, nisi decimoquinto anno completo, ad quem extenditur pupillaris substitutio, et prohibitio faciendi testamentum, et alia impuberibus impermissa».

48. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 17: «ut animum ad res gerendas, et prudentiam solidam habeat, aetatisque praedictum morum honestare, et praematura sapientia superavit».

49. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 6 (*supra*).

50. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 13: «Sed ego credo, hoc esse consilium, et non praecceptum, nam licet in regno tantum soleat concedi aetatis venia minori-

1.4. SOL·LICITUD

En relació amb la sol·licitud, en l'àmbit de la tradició romanística —*de iure*—,⁵¹ si el sol·licitant era un baró, aquest es traslladava personalment davant el príncep, qui, després d'una exploració visual,⁵² acostumava a concedir-la, excepte quan el peticionari es trobava absent o recorria a un procurador perquè actués en nom seu;⁵³ si, per contra, era una dona, en consideració al seu pudor i la seva natural timidesa, se li permetia que pogués actuar per mitjà d'un *procurator*.⁵⁴

En canvi, la necessitat que els barons demanessin personalment la concessió del benefici de l'edat fou suprimida en l'àmbit del *Regno Valentiae*, on aquells podien demanar-la o bé per si mateixos, o bé per mitjà d'un procurador, ja que els requisits d'idoneïtat, edat, judici o altres anàlegs, havien de constatar-se abans de la sol·licitud —«et haec est praxis inconcusse observata».⁵⁵

bus masculis, aut foeminis matrimonio copulatis, non est quia princeps adolescentibus non uxoratis, rectum habentibus iudicium, non possit veniam aetatis concedere, nam omnibus adolescentibus indistinctae hujusmodi beneficium impartiri potest [...] Et qui dicit omnes, non excludit non uxoratos, [...], sed quia intelligitur, melius, et securius committi uxoratis posse rerum suarum administrationem».

51. C., 2, 45, 2; C. Th., 2, 17, 1 pr.

52. B. de UBALDIS, *In I. II. et III Codicis Libros Commentaria, Lex 2 Omnes*, núm. 1: «Procurator non admittitur, ubi requiritur examinatio personae»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 16: «[...] hanc praesentiam ideo necessariam fuisse, ut sermone, vultu, gestu, et aliis, ab ipso Principe conditio personae exploraretur».

53. A. BARBOSA, *Collectanea, lib. 2*, tít. 45, núm. 3: «Notatur ad hoc, quod ille qui tenetur manu, voce, et persona propria aliquid facere, non potest mediante alio per Procuratores, vel substitutos»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 19, núm. 9: «Sed per Procuratorem ad Principem missum, poterant hoc impetrare, et tunc tanquam maior reputabatur, quod quidem intelligendum est»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 20: «[...] praesentibus, et petentibus veniam a solo Imperatore concedi suspicor, ut ex aspectu ea melius inspicere possent et non ex aliorum sententiis, sive relationibus gubernarentur, nec ad id poterant procuratorem constituere»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 14: «De iure non cedebatur aetatis venia minoribus absentibus, et veniam per procuratorem petentibus, sed ipsi minores masculi personaliter coram Principe debebant comparere».

54. C. Th., 2, 17, 1, 1: «Has vero propter pudorem verecundiam in coetu publico demonstrari testibus non cogimus, sed precepta aetatis venia annos tantum probare tabulis vel testibus misso procuratore concedimus»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 15: «Foeminae autem propter pudorem, et verecundiam non tenebantur personaliter coram Principe comparere, sed poterant per procuratorem aetatis veniam petere et obtinere».

55. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 17: «Sed quia apud nos ante Principem, et ejus Supremum Consilium nihil ex his tenentur probare minores aetatis veniam petentes, sed illorum idoneitas, aetas, iudicium, et alia in nostro probantur Regno, et antequam petatur venia, ut infra dicam, admissum habemus in praxi, quod aetatis venia, non petetur personaliter per ipsos minores masculos in Senatu Supremo, sed quod per procuratorem petatur, et obtineatur, et haec est praxis inconcusse observata».

2. EFECTES

Els ordenaments jurídics baixmedievals reconeixien als menors púbers que obtenien el benefici de la *venia aetatis*, tant una sèrie de drets patrimonials i de relacions jurídiques, com un conjunt de limitacions en la seva capacitat d'obrar que no podien deixar d'observar. Vegem com quedava delimitada la seva condició jurídica.

2.1. «HABERI PRO MAIORE»

El primer benefici que obtenien aquests menors de vint-i-cinc anys era que deixaven d'estar sotmesos obligatòriament a la tutela o a la curatela.⁵⁶

Així mateix, se'ls permetia actuar lliurement en un judici,⁵⁷ tant durant la seva tramitació com interposant els oportuns recursos o apel·lacions.⁵⁸

Com que se'ls considerava majors, podien administrar tot el seu patrimoni.⁵⁹

Estaven facultats per a realitzar els mateixos actes, negocis o contractes que duïen a terme els majors d'edat.⁶⁰

56. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 32: «Minores viginti annorum, qui veniam obtinuerunt aetatis, liberantur a potestate curatorum et debet eis ratio tutelae, et curae reddi eodem modo, ac si majores viginti annorum fuerint».

57. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 33: «habentque legitimam personam standi in iudicio sine curatore». J. CÀNCER, *Variarum*, pars 1, cap. 7, núm. 15: «aliud impetratio veniae aetatis, ubi Princeps declarat illum minorem esse habilem ad iudicia, et ad omnes contractus gerendos [...] haberi pro maiore quoad contractus et iudicia [...]»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 10: «minores habeant administrationem bonorum, et legitimam personam standi in iudicio»; D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus*, pars 2, lib. 1, cap. 19, núm. 55: «minor cui venia aetatis concessa legitimam habet personam standi in iudicio sine curatore».

58. C., 7, 62, 10 pr.: «Sin autem interim adolescens veniam aetatis impetraverit, vel ad legitimam aetatem pervenerit, potest suo nomine appellatione exerceret».

59. P. A. MORLA, *Emporium juris*, pars 1, tit. 5, *praeludio*, núm. 9; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 34: «Et suscipiunt rerum suarum administrationem, perinde ac si majores aetate fuerint».

60. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 8: «venia aetatis obtenta, contractus celebrare posset»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 35: «Possunt etiam minores habentes aetatis veniam, facere, et celebrare omnes contractus, et actus, obligationes, et conventiones que majores aetate possunt facere»; J. CÀNCER, *Variarum*, pars 1, cap. 7, núm. 15: «haberi pro maiore quoad contractus et iudicia».

I finalment s'afegia, perquè no hi hagués cap dubte, que podien fer qualsevol acte que poguessin fer els majors.⁶¹

2.2. «NON HABERI PRO MAIORE»

Davant d'aquests beneficis, en l'àmbit de la tradició romanística,⁶² l'obtenció de la *venia aetatis* comportava que els menors de vint-i-cinc anys perdessin la possibilitat de demanar l'auxili de la *restitutio in integrum*, fet que afavoria la seguretat dels negocis jurídics, que no podien ser rescindits encara que es pogués provar que el menor havia sofert una lesió en els seus interessos.⁶³

Senatus sententia publicata per Joannem Daza, die 28 junii 1626, inter Joannem de la Torre, et Joannem Baptistam Ordines.

[...] et quod minoribus habentibus aetatis veniam non competat beneficium restitutionis in integrum [...].⁶⁴

Aquesta restricció no s'aplicava únicament en dos supòsits:

— En els contractes realitzats abans de l'obtenció d'aquest benefici.⁶⁵

61. P. A. MORLÀ, *Emporium juris, pars 1, tit. 5, praeludio*, núm. 9, v. 4; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1, cap. 54*, núm. 36: «Et generaliter illa omnia possunt facere, quae majores aetate faciunt»; A. BARBOSA, *Collectanea, lib. 2, cap. 45, Lex 1*, núm. 3: «etiam quod minor quando veniam aetatis impetravit, quod omnis actus est habitus pro majore».

62. C., 2, 45, 1; AZÓ, *Summa Super Codicem*, «De his qui veniam aetatis impetraverunt»: «Huiusmodi autem venie is est effectus quia minori denegabitur restitutio de his que gessit post veniam aetatis, ne qui eorum eo contrahunt qui veniam meruit principali auctoritate decepti videantur»; T. MONTANUS, *Tractatus*, cap. 33, núm. 77: «Veniam aetatis licet tollat restitutionem in integrum»; A. BARBOSA, *Collectanea, lib. 2, tit. 45, Lex 1*, núm. 1: «Minores non restituuntur adversus gesta post impetratam veniam aetatis insinuatam iudici»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 12: «Veniam autem aetatis, solum impetranti tribuit beneficium, alicui autem non debet esse dampnosa, ex quo, is qui obtinuit, impeditur uti beneficio restitutionis in integrum»; D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus, pars 2, cap. 19*, núm. 32: «Et ea propter non restituitur minor adversus contractus, et actus gestos post veniam aetatis impetratam».

63. P. A. MORLÀ, *Emporium juris, pars 1, tit. 5, praeludio*, núm. 9; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 13: «Et cum veniam aetatis obtemta beneficium restitutionis amittant»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1, cap. 54*, núm. 37: «Et si in contractu a minoribus aetatis veniam habentibus celebrato, contingerit laesio, non datur eis beneficium restitutionis in integrum, sed contractus firmus, et validus remanet absque aliqua ipse rescindendi, seu invalidanti illum per beneficium restitutionis in integrum; non enim esset justum, quod deciperentur contrahentes».

64. ARCHIVO REAL DE VALENCIA (ARV), *Sentencias de la Real Audiencia*, caixa 498, signatura 1287.

65. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1, cap. 54*, núm. 38: «Non tamen

— Quan el menor no obtenia el benefici de la *venia aetatis*.⁶⁶

Tant la doctrina medieval⁶⁷ com la dels distints regnes hispans⁶⁸ sostingueren que aquests menors no podien alienar els béns immobles si no tenien el decret favorable del jutge, «non obstante veniae concessione»:⁶⁹

Senatus sententia publicata per Joannem Daza, die 28 junii 1626, inter Joannem de la Torre, et Joannem Baptistam Ordines.

[...] quod minores veniam aetatis habentes non possint immobilia bona alienare absque decreto durante minori aetate.⁷⁰

Amb tot, aquesta prohibició fou objecte de limitacions procedimentals i jurídiques:

— Des del punt de vista procedimental, la doctrina mateixa reconeixia que, perquè aquesta prohibició tingués efecte, el monarca havia d'incloure una clàusu-

intelligas ista respectu contractuum quos minor fecit ante veniae impetrationem, nam dabitur illi beneficium restitutionis in integrum, et tempus a foro praefixum ad implorandum in integrum restitutionem, hoc in casu, curret a tempore obtentae veniae». D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus*, pars 2, cap. 19, núm. 44: «non obstat in contractibus validis factis a minore antequam per gratiam Principis».

66. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 39: «Possunt tamen adversus ipsius veniae impetrationem restitui in integrum minores»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 14.

67. AZÓ, *Summa Super Codicem*, «De his qui veniam aetatis impetraverunt»: «Sed tamen quantum ad alienanda immobilia sine decreto vel consimilia is qui meruit veniam omnio minoris iure censetur»; B. de SAXOFERRATO, *Codex*, «De his qui veniam aetatis impetraverunt», *Lex Eos qui*: «Qui veniam aetatis meruerunt non possunt alienare vel immobilia obligare sine decreto»; B. de UBALDIS, *In I. II. et III Codicis Libros Commentaria*, *Lex Eos qui*: «Sicut minor obtenta venia aetatis non potest alienare sine decreto immobilia, ita nec obligare»; T. MONTANUS, *Tractatus*, cap. 33, núm. 76: «Minor etiam obtenta venia, non potest sine decreto alienare immobilia»; A. BARBOSA, *Collectanea*, lib. 2, tít. 45, *Lex 2*, núm. 5: «Minor qui veniam aetatis impetravit, non potest alienare bona immobilia».

68. J. CÀNCER, *Variarum*, pars 1, cap. 7, núm. 15: «Unde communis resolutio est, minorem, qui veniam aetatis impetravit, amittere beneficium restitutionis in integrum»; J. GUTIÉRREZ, *Tractatus*, lib. 2, cap. 5, núm. 171: «Is namque absque decreto judicis poterat bona sua immobilia alienare»; D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus*, pars 2, cap. 19, núm. 46: «Etiam si sine decreto judicis minor, qui aetatis veniam impetravit, bona immobilia alienare nequeat, et pereinde ac si venia impetrata non fuisset, alienatio erit nulla, et inutilis».

69. P. A. MORLÀ, *Emporium juris*, pars 1, tít. 5, *praeludium*, núm. 68; F. J. de LEÓN, *Decisiones*, decisio 144, núm. 40: «Minor cui fuit concessa aetatis venia, non potest alienare immobilia durant minori aetate»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 14: «Minor, cui venia aetatis conceditur, non potest immobilia alienare»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 40: «Solum minores habentes aetatis veniam, durante minori aetate, non possunt alienare bona immobilia non obstante veniae concessione».

70. ARV, *Sentencias de la Real Audiencia*, caixa 498, signatura 1287.

la en la concessió del benefici de la dispensa de l'edat en la qual s'establís, de forma taxativa, la prohibició de l'alienació dels béns immobles.⁷¹

— Des del punt de vista jurídic, es poden apreciar diferents excepcions, a saber:

- Es permetien les cessions i les consignacions dels béns immobles.⁷²
- El príncep podia concedir a un menor al qual hagués atorgat la *venia aetatis*, l'alienació de béns immobles «sine decreto judicis»,⁷³ és a dir, quan així ho establís en el seu decret de concessió del benefici de l'edat —«et hanc opinionem jure commune».⁷⁴

En sentit anàleg, els menors privilegiats amb la *venia aetatis* no podien rebre les quantitats pels censos que tenien, si el monarca així ho estipulava en el decret en el qual s'atorgava el benefici.⁷⁵

71. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 41: «et istius modi prohibitio alienandi immobilia solet Dominus Rex, et Sacrum Supremum Aragonum Consilium in Regiis Privilegiis concessionis veniae aetatis apponere, non obstante quod de jure interdicatur haec alienatio bonorum. Et quod praedicta clausula prohibitionis alienandi debeat interponi in Regis Privilegiis concessionis veniae».

72. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 40: «Cesiones autem jurium, et consignationes, recte poterunt facere».

73. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 44: «Intellige tamen supra tradita, independenter a limitatione, quando minor immobilia alienare desiderat sine decreto, nam cum decreto, et aliis solemnitatibus a jure requisitis, poterit minor aetatis veniam habens alienare immobilia, sicuti caeteri minores, non habentes aetatis veniam illa alienant». A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 17: «opus est quod decretum interveniat, quod non esset necessarium, si ad effectum alienandi fuisset venia aetatis concessa».

74. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 43: «Limita doctrinam a nobis traditam, si Dominus Rex in rescripto concessionis veniae specialiter concesserit minoribus facultatem alienandi immobilia minori aetate durante, nam tunc non est dubitandum, quod poterit minor bona alienare immobilia; Princeps enim potest habitare minorem ad alienanda immobilia bona sine decreto durante minori aetate, sed haec dispensatio non intelligitur facta nisi specialiter a Principe exprimatür dicendo ad quos actus, seu alienationes»; D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus, pars 2*, cap. 19, núm. 46: «Quod limitandum est, nisi in gratia specialiter declaretur bona immobilia alienare posse, tunc enim decretum necessarium non est».

75. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 14: «sed etiam ut neque census redemptionem accipere possint sed durante minori aetate quantitates ex hac causa provenientes in loco tuto deponantur, ut pro arbitrio Regiae Audientiae in emptionem aliorum annorum censuum, vel alterius rei frugiferae convertantur»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 42: «Pariter in eisdem Regiis Privilegiis solet Princeps clausulam etiam interponere ad hoc, ut minores habentes aetatis veniam, non possint sortem census accipere, sed quantitates ex hac causa provenientes, in loco tuto deponantur, ut ad arbitrium Regiae Audientiae in emptionem aliorum censuum, aut reddituum convertantur».

Tant en l'àmbit del *ius commune*⁷⁶ com en el del dret valencià, els menors tenien vetada la facultat d'hipotecar els seus béns sense l'autorització judicial —«absque decreto iudicis».⁷⁷

No obstant això, segons la doctrina del *mos italicus* tardà, aquesta prohibició no s'aplicava quan el menor de vint-i-cinc anys prestava jurament, «quia iuramenti appositio in totum facit minorem majorem».⁷⁸ Aquest criteri no fou admès en el Regne de València, on es declarà nul el jurament proferit pel menor —tant si era especial com si era general—, el qual s'arribava a sancionar amb una multa de doscents maravedís per contravenir la regla que sancionava la prohibició d'hipotecar els seus béns sense el decret judicial.⁷⁹

Entre les restriccions més severes hi havia la de no poder accedir a un càrrec o ofici públic:⁸⁰

Senatus sententia publicata per Damianum Berbegal, die 5 Martii 1608, in favore Guilliermi Raymundi Anglesola contra Syndicum brachii militaris.

[...] quia huius Regnis fori viginti annorum aetatem tam quo ad bonorum administrationem, quam quo ad officia, et munera publica capessenda, legitimam, per-

76. C., 2, 45, 3; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 18: «veniam impetrantibus, non solum alienare sine decreto est prohibitum. Sed etiam hypothecare»; A. BARBOSA, *Collectanea*, lib. 2, cap. 45, *Lex* 3, núm. 4: «Notatur ad hoc, quod minor obtenta venia aetatis non potest bona immobilia pignori, vel hypothecae dare».

77. P. A. MORLÀ, *Emporium juris*, pars 1, tít. 2, *praeludio*, núm. 68; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 45: «Habet etiam impermissum minor aetatis veniam habens, hypothecare bona sua absque decreto, nam non solum illi prohibetur bona alienare immobilia, sed etiam hypothecare illa».

78. J. GUTIÉRREZ, *Tractatus*, lib. 2, cap. 5, núm. 72: «Juramentum minoris 25 annis, supplet defectum decreti iudicis»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 20: «in omnibus contractibus aponatur iuramentum, si minor hypothecam in bonis suis apponat et iuret, valebit obligatione, qui iuramenti oppositio, in totum facit minorem maiorem»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 46: «Haec tamen juris dispositio non potest hodie in practi observari [...] Quia cum in omnibus contractibus, iuramentum apponatur, si minor aetatis veniam habens in contractu celebrato hypothecam in bonis suis apponat, et iuret, valebit hypothecae constitutio, quia iuramenti appositio in totum facit minorem majorem».

79. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae*, pars 1, cap. 54, núm. 47: «Haec tamen opinio nequit admitti in nostro Regno ea ratione, quod si minor viginti annorum contractum juret, remanet contractus ipso foro nullus, et invalidus taliter quod nullo in tempore habere validitatem potest, imo contractus, et iuramenti interpositio nullius efficacitiae, aut valoris erunt, et adhuc exigens a minore tale iuramentum multari debet ducentis morabatinis».

80. J. CÀNCER, *Variarum*, pars 1, cap. 7, núm. 15: «nec quoad munera publica»; J. CÀNCER, *Variarum*, pars 2, cap. 1, núm. 191: «Et ita minor qui veniam aetatis impetravit quoad contractus et iudicia habetur pro maiore, non quoad munera publica»; A. BARBOSA, *Collectanea*, lib. 2, tít. 45, *Lex* 2, núm. 7: «Veniam impetratio non prodest ad solvenda munera publica».

fectam, et maiorem esse decernunt, et per illos specialiter non reperitur provisum, ut ad officium operarii murorum, et vallium pro brachio militari, de quo agebatur, obtinendum necessaria sit aetas vigintiquatuor annorum expletorum.⁸¹

En concret, tant l'ordenament foral⁸² com la doctrina, després d'afirmar que «non potest minor aetatis veniam habens obtinere, aut regere officia, aut munera publica»,⁸³ establiren el següent catàleg de càrrecs públics als quals un menor no podia accedir, i consignaven l'edat en què s'hi podia accedir:

— Els menors de vint-i-quatre anys no podien accedir als distints oficis i càrrecs de la Diputació de València.⁸⁴

— S'exigia l'edat de vint-i-cinc anys per a detentar l'ofici de notari o escrivà.⁸⁵

— Es requeria que es tinguessin, almenys, vint anys per a ser tutor.⁸⁶

— El menor no podia accedir a cap substitució hereditària, a cap fideïcomís, així com a cap altre negoci o causa en què es requerís que el pupil hagués complert

81. ARV, *Sentencias de la Real Audiencia*, caixa 897, signatura 358.

82. Furs, 1, 3, 41; *Aureum Opus*, Alfons III, Privilegi 16.

83. L. MATHEU I SANZ, *Tractatus de regimine*, lib. 1, cap. 4, tít. 5, núm. 14: «a foro expresse requiritur, quod viginti quinque anni adimpleti sint ad officia Urbis»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio* 51, núm. 1: «Munera publica Reipublicae habere non possunt minores vigintiquinque annorum»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, decisio* 51, núm. 3: «Et iure huius nostri Regni attento, prohibitum est ad ea eligi ante vigesimumquintum annum completum»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 50: «Pari modo, non potest minor aetatis veniam habens obtinere, aut regere officia, aut munera publica, quae obtineri, et exerceri non possunt nisi ab habentibus certam, et determinatam aetatem, ut apud nos in officiis juratorum, et aliis civitatis Valentiae, quae nequeunt a minoribus vigintiquinque annorum haberi».

84. L. MATHEU I SANZ, *Tractatus de regimine*, lib. 1, cap. 4, tít. 5, núm. 13: «Majores de 24 annis admittuntur ad officia Generalitatis»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 2: «et aliis civitatis Valentiae, ad quae requiruntur vigintiquinque anni completi, et ad insaculationem officii deputatorum vigintiquatuor completi»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 50: «Aut in officiis Deputatorum, quae nequeunt exerceri nisi a maioribus vigintiquatuor annorum».

85. J. COMES, *Viridiarum artis notariatus*, cap. 1, núm. 31: «[...], qui hoc officium exercere desiderat, debet habere sufficientem aetatem, hoc est vigintiquatuor annos completos; aetas enim iuvenilis huic non bene congruit officio, cum magis passione, quam ratione regatur»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio* 17, núm. 2: «Officium scribae viginti quinque»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, lib.* 3, *Decisio* 22, núm. 4: «Notarius non potest esse in Regno Valentiae qui non habeat 25 annos»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 50: «ubi ad officium Scribae viginti quinque requiruntur anni».

86. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 51: «Quod intelligere etiam debes casu in quo ad officium publicum habendum solum viginti anni in Regno sufficienter, ut in tutela officio. Nam veniam aetatis habens dummodo minor viginti annorum sit, non poterit officium tutelae habere».

els vint-i-cinc anys, excepte si el testador havia disposat per escrit que s'admetés el menor subjecte al benefici de la *venia aetatis*.⁸⁷

Major controvèrsia doctrinal plantejà la qüestió de si un menor que tingués el benefici de la *venia aetatis* podia celebrar contractes sense el consentiment i la signatura del seu pare o, si aquest no hi era, amb l'anuència de dos parents pròxims.⁸⁸

Respecte a aquesta qüestió, el jurista Bas i Galceran, tot i que era conscient que el supòsit era excepcional —benefici que sols es concedia als casats—⁸⁹ i estava refusat per les fonts legals i per bona part de les doctrinals⁹⁰ —en les quals es mantenia que el menor cèlibe no podia celebrar contractes sense les solemnitats prescrites—,⁹¹ va mantenir que en la praxi jurídica s'admetia el criteri oposat: «major viginti, et minor viginti quinque, posse quemlibet facere contractum absque solemnitate forali».⁹²

87. C., 2, 45, 4. F. J. de LEÓN, *Decisiones, lib. 3, Decisio 22*, núm. 3: «Veniae aetatis concessio facta a Principe, non prodest ei, qui debet habere perfecta aetatem»; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 24: «veniam aetatis non esse concedendam, et existimo nunquam in nostro supremo concilio concessam, ut quis possit bona administrare, quae ei relicta fuerunt, dummodo certam aetatem attigerit, vel compleverit»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 52: «Et ex supradicta juris ratione tenendum est, quod in substitutionibus, fideicommissis, et aliis negotiis, et causis in quibus mentis fit legitima, seu perfecta aetatis, nequit ad impleri conditio perfectae aetatis, si minor aetatis veniam habeat, sed expectandus est viginti annorum terminus, nisi testator expresse dixerit quod minor veniam aetatis habens admitatur».

88. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 54: «Poterit non sine fundamento dubitari, an minor aetatis habens veniam possit legitime quemlibet celebrare contractum sine partis consensu, et firma quando patrem habet, et sine duorum proximiorum consensu quando patre caret».

89. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 6: «Primum, in regno nostro Valentiae nunquam concedendam esse veniam ei, qui decimum quintum annum non compleverit, sivi vir fuerit, sive foemina, et nupta fuerit»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 54: «et licet iste casus raro evenire possit, quia haec solemnitas foralis non est necessaria quando matrimonio copulati reperiuntur minores viginti quinque annorum, et majores viginti, et venia aetatis, ut jam dixi rarissime conceditur in Regno, nisi minoribus matrimonio copulatis».

90. Furs, 2, 13, 23; Corts de l'any 1626, Fur 127.

91. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 54: «Tamen quia, ut jam etiam tradidi, non est praecisse matrimonii copulatio ad veniae aetatis concessionem, et etiam potest evenire, quod veniam aetatis habens viduetur ante vigessimum quintum annum, non erit otiosum inquirere, an sine solemnitate forali possit contrahere minor aetate viginti quinque annorum aetatis habens veniam. Videtur ergo minorem aetatis veniam habentem contrahere non posse sine solemnitate forali, quia in Regno dispositum habemus, quod majores viginti annorum si non fuerint matrimonio copulati non possint usque ad vigessimum quintum aetatis annum aliquem celebrare contractum. Sed sic est quod minor aetatis veniam habens, solum jura majoris aetatis consequitur, et habetur pro majori: Ergo eodem modo, quod major viginti annorum completa vere hac aetate nequit contrahere absque supradicta solemnitate forali, non poterit veniam aetatis habens, qui solum pro majore ficte habetur».

92. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 55.

El plantejament de Bas i Galceran no fa més que recollir la línia argumental de l'escola estatutària. Així, Paulo de Castro, si bé reconeixia que els contractes celebrats entre menors de complir certes solemnitats, quan aquests demanaven la *venia aetatis*, encara que no se'ls concedís, les obligacions contractuals eren vàlides.⁹³ Criteri que veiem assumit per bona part de la doctrina tardomedieval hispana.⁹⁴

Finalment, la regla que afirmava que un menor no podia tenir accés a la majoria dels càrrecs públics fins que no assolía l'edat de vint anys⁹⁵ es veié limitada per la potestat del rei, qui podia habilitar —«ex certa scientia, et motu proprio»— un menor per a qualsevol càrrec, encara que no hagués assolit l'edat prescrita per la llei.⁹⁶

3. PROVA D'IDONEÏTAT

Exposats els requisits necessaris per a aconseguir la *venia aetatis*, la doctrina ens indica quins eren els òrgans competents per a apreciar las proves d'honestedat i de dignitat que havien de complir els menors que volguessin gaudir de la *firmitas aetas*.⁹⁷

En concret, els *doctores legum*, després d'informar-nos de com les proves dels *senatores* eren, en l'àmbit del dret romà, apreciades pel *praefectus praetorio*; les dels *perfectissimi*, pel *vicarius praefectorum praetorio*; les *equites romani* et

93. P. de CASTRO, *In Primam [-Secundam] Codicis Partem Commentaria*, Lugduni, 1585, «De his qui veniam aetatis impetraverunt», *Lege* 2, núm. 8: «quod si extet statutum ut in contractu minoris requiratur certa solemnitas, si minor impetravit veniam aetatis, et contraxerit sine illa solemnitate, valet talis contractus».

94. Amb caràcter exemplificador, J. CÀNCER, *Variarum, pars* 2, cap. 1, núm. 194: «Utrum filius minor emancipatus a patre qui veniam aetatis impetravit, possit contrahere absque consensu paterno? Censeo quod sic. Et sic cum habeatur pro maiore; et in contractu filii maioris emancipati non sit necessarius paternus consensus, per consequens nec in contractu filii emancipati minoris qui veniam aetatis impetravit».

95. A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 11: «quia ex sola concessione veniae aetatis, non censetur dispensatus ad exercendum officia»; F. J. de LEÓN, *Decisiones, lib. 3, Decisio* 22, núm. 2; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 54, núm. 50: «ad haec ergo, et alia officia publica regenda quae absque certa, et determinata aetate exerceri nequeunt, indubitatum est quod minores viginti annorum aetatis veniam habentes non possunt admitti, neque illa obtinere».

96. F. J. de LEÓN, *Decisiones, lib. 3, Decisio* 22, núm. 8: «Dispensatum videtur cum aetate, ubi Princeps ex certa scientia, et motu proprio, creat magistratum eum, qui non habebat idoneam aetatem»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars* 1, cap. 5, núm. 52: «Limita tamen resolutionem supra traditam, quando Princeps specialiter habilitaverit minorem completam aetatem non habentem ad regendum officium aliquod; hoc enim in casu poterit absque dubio illud habere, quia certum est, Principem concedere aetatis veniam posse ad excerdana officia publica».

97. C. Th., 2, 17, 3.

ceteri, pel *praefectus vigilium*; i les dels *navicularia*, pel *praefectus annonae*,⁹⁸ ens indiquen que aquest procediment se simplificava en els diferents regnes hispans,⁹⁹ on els menors que volien provar la seva idoneïtat, els seus costums, la seva edat o la celebració del seu matrimoni, havien de presentar-se davant del jutge ordinari de la ciutat.¹⁰⁰

La idoneïtat es provava presentant una informació testifical sumària, en la qual els testimonis havien de constatar l'edat del menor,¹⁰¹ el seu matrimoni¹⁰² i que gaudia del judici, l'enginy i la prudència suficients per a poder gestionar personalment el seu patrimoni.¹⁰³

98. C., 2, 45, 2; C. Th., 2, 17, 2.

99. D. ANTÚNEZ PORTUGAL, *Tractatus de donationibus*, tom. 1, *pars 2, lib. 1*, cap. 19, núm. 29: «coram Judice ordinario probetur per testes omni exceptione majores minorem esse idoneum, et aptum ad propria bona administranda, et quod scientia, et prudentia pollet, estque honestis moribus imbutus». Si bé A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 27, diu que aquesta pràctica no es va observar al Principat de Catalunya: «absque informatione ista idoneitatis conceditur aetatis venia».

100. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 19: «Tertium, ut ea exacto examine pensentur, nec qualibet probatione iudices contenti sint, sed ea, quae ad rem adeo gravem, et seriam necessaria est, ne dando cedat venia, quae ad beneficium indulgetur. Id enim semper principaliter animadvertendum est, ne bona abefactentur. Atque ita, vel antea, vel postea, ut probatio examinis praesidi provinciae, sive nostris Regiis audientiis committatur, consulerem, quod et necessarium admonet Antonius Gomez»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 56: «Debet minor qui desiderat aetatis veniam a Principe, et illius S.S.A. Consilio impetrare antea quam ad S.S. Consilium accedat, probare idoneitatem suam, mores, aetatem, et matrimonium contractum, coram iudice ordinario nostrae civitatis, nam licet rectius foret quod haec omnia probarentur in Regiis senatibus [...]. Et de jure probanda essent a Senatoribus, et clarissimis viris apud praefectum urbis, et a caeteris in urbe apud praetorem, et in provinciis, apud praesides [...] traditur, haec etiam probari posse coram Praefecto vigilum, et annone; núm. 57. Tamen in nostra praxi coram iudice ordinario, et per usum voluntariae jurisdictionis, nemineque citatione haec fit probatione».

101. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 6, 17: «ut jam minor adultus sit, id est quindecim annos egressus»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 58: «Debet in hac summaria informatione testium, quae coram iudice ordinario fit, probare minor, aetatem, et quod est quindecim annorum major, nam de aetate debet constare».

102. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 6: «Primum, in regno nostro Valentiae nunquam concedendam esse veniam ei, qui decimumquintum annum non compleverit, sive vir fuerit, sive foemina, et nupta fuerit, vel uxorem adolescens duxerit quae solent praecipuae causae esse, ultra morum honestatem et mentis solertiam, quibus praediti esse debent, ut eo beneficio digni sint»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 59: «Debet etiam probare matrimonium haere contractum. Et si foemina praetendant, aetatis veniam obtinere, probare etiam solet quod illius maritus solet, et diligens est in administratione rerum suarum».

103. C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 19 (*supra*); N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 60: «Tandem probare debet minor, prudentiam, iudicium, et bonos mores, et quod sufficientem capacitatem habet ad regenda, et administranda bona sua»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 25: «in formationem recipe de capacitate petentis».

La praxi procedimental era molt senzilla: el menor, personalment o mitjançant un procurador,¹⁰⁴ presentava una instància a la Cort de Justícia per la qual demanava la presència de cinc testimonis o de distintes proves documentals amb les quals podia provar el seu estat civil,¹⁰⁵ el seu recte judici i la seva diligència per a administrar els seus béns. Rebuda la informació i dipositada la còpia de les diverses proves en el Suprem Consell d'Aragó, si el rei i el seu Suprem Consell entenien que aquesta dispensa era útil per al menor, expedien un privilegi regi amb la seva concessió;¹⁰⁶ benefici que, això no obstant, es concedia amb escassa freqüència, ja que s'estimava que els menors de vint-i-cinc anys encara no estaven suficientment capacitats per a administrar els seus béns.¹⁰⁷

Si el benefici s'atorgava, els menors podien celebrar qualsevol contracte o negoci jurídic el mateix dia en què es lliurava el privilegi regi, «non a die factae gratiae vaniae».¹⁰⁸ Criteri que s'assemblava a les regles del dret canònic, on «gratiae Pontificae, non censetur facta nisi a die quo expeditae Bullae illius fuerint».¹⁰⁹

104. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 61: «Et non obstante quod minores, juxta juris regulas, legitimam persona non habeant standi in judicio, quia istae informationes recipiuntur summarie. Et ipsa aetatis venia extrajudicialiter petitur, possunt minores ipsi per se, et absque curatore proponere instantiam, aut per procuratore coram giudice ordinario urbis ad faciendam, et recipiendam hanc testium summariam informatione»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 23: «Potest autem minor, habens curatorem, sine eo, veniam aetatis impetrare».

105. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 62: «Et adverte quod omnia supradicta poterunt probari, non solum testium informatione, sed etiam instrumentis. Solum singulariter dispositum extat quod testes ad probanda ista non sint minus quam quinque».

106. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 64: «Exhibita hujusmodi informatione, minor, aut per se, aut per procuratorem ponit supplicationem in Sacro Supremo Aragonum Consilio, ubi Domino Regi supplicat sibi concedi aetatis veniam, ex quo habilis, et idoneus reperitur ad regenda, et administranda bona sua, et si Domino Regei et ejus Supremo Aragonum Consilio videtur utile minori esse, fertur sententia in Supremo qua venia conceditur aetatis, et de concessione expeditur Regium Privilegium in forma solita».

107. D., 4, 4, 3, pr.; C. CRESPI DE VALLDAURA, *Observationes, observatio 17*, núm. 22: «Omnibus autem supradictis recte examinatis, et concurrentibus, non semper veniam concederem, ut inquit Ulpianus [...] nam inter omnes constat fragile esse, et infirmum hujusmodi aetatum consilium, et multis captionibus suppositum, multorumque insidiis expositum»; N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 64: «per raro esse concedenam dixerit».

108. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 65: «Expedito, et concessio Regio Privilegio poterunt minores contractus celebrare a die ipso quo expeditum fuerit privilegium, et gratia reperitur obtenta, nam non a die factae gratiae, sed a die expeditonis privilegii censetur facta, et obtenta gratia veniae»; A. RIPOLL, *Regaliarium tractatus*, cap. 10, núm. 15: «a die expeditionis gratiae, quo ad omnia, habuisse effectum gratiae concessionem».

109. N. BAS Y GALCERAN, *Theatrum jurisprudentiae, pars 1*, cap. 54, núm. 66-68: «Licet per solam decretationem, vel supplicationem signatam, perfectam dicant gratiam».